

6. međunarodna arhivistička konferencija "Colloquia Jerzy Skowronek dedicata"
Arhivi bivših međunarodnih organizacija država srednje i istočne Europe
Varšava, Poljska, 13. do 14. listopada 2000.

Glavno ravnateljstvo državnih arhiva Poljske, Odbor za znanstvena istraživanja, Udruga poljskih arhivista i Arhiv Otvorenog društva pri Središnjem europskom sveučilištu u Budimpešti, organizirali su u Varšavi od 13. do 14. listopada 2000. godine 6. međunarodnu konferenciju "Colloquia Jerzy Skowronek dedicata", posvećenu arhivima bivših međunarodnih organizacija država srednje i istočne Europe. Na konferenciji je sudjelovalo oko 40-ak sudionika, predstavnika nacionalnih arhivskih uprava i arhiva, arhiva međunarodnih organizacija, sveučilišta, UNESCO-a, NATO-a, raznih poljskih ministarstava i ureda međunarodnih organizacija iz 14 europskih zemalja. Sudionik iz Hrvatske bila je Živana Heđbeli. Službeni su jezici konferencije engleski i ruski.

Konferencija je započela radom 13. listopada, kada je dr. Daria Nalecz, glavna ravnateljica, svečano otvorila skup. Potom je održana plenarna sjednica posvećena arhivima međunarodnih organizacija. Istoga dana poslije podne održana je panel sjednica o europskim projektima koji se odnose na knjižnice, muzeje, arhive i druge kulturne institucije odnosno njihovoj ulozi u integraciji Europe. Drugi je dan bio posvećen arhivima bivših međunarodnih organizacija država srednje i istočne Europe.

Održano je 20 referata i prezentacija. Dio referata, što su ih održali *Istvan Rev*, ravnatelj Arhiva Otvorenog društva; *Elena Turina*, ravnateljica Ruskog državnog gospodarskog arhiva; *Corneliu Mihail Lungu* i *Margareta Mihaela Chiva* iz Državnog arhiva Rumunjske; *Gyorgy Matejani* i *Attila Seres* iz Nacionalnog arhiva Mađarske; *Ewa Rosowska* iz Glavnog ravnateljstva državnih arhiva Poljske; *Waldemar Wojcik* iz Središnjeg vojnog arhiva Poljske, te *Margaret Fruth* iz Državnog arhiva Njemačke, odnosio se na gradivo bivših organizacija Istočnog bloka pohranjeno u nacionalnim ili arhivima međunarodnih organizacija.

Dr. *Wladyslav Stepniak*, zamjenik D. Nalecz, održao je uvodni referat "Međunarodne organizacije kao predmet arhivskih studija". *Jean-Marie Palayret*, ravnatelj Povijesnog arhiva europske zajednice iz Firenze govorio je o stvaranju, statusu, ciljevima i perspektivama aktivnosti svog arhiva. *Jens Boel*, glavni arhivist iz UNESCO-a predstavio je UNESCO-ov Vodič arhiva međudržavnih organizacija. On-line verzija vodiča dostupna je na Web stranici <http://www.unesco.org/archives/guied/index.html>. *Marek Konopka*, savjetnik ministra kulture i nacionalne baštine Poljske, govorio je o programu Memorija svijeta. *Diana Peltz* iz Državnog odbora arhiva Ukrajine izvijestila je o Ukrajini u međunarodnim zbivanjima u 20. stoljeću. *Tatiana Klechtchenok* iz Državnog odbora za arhive i uredsko poslovanje Bjelorusije govorila je o dokumentima UN organizacija pohranjenim u ar-

hivima Bjelorusije. *Maria Sliwinska*, član Predstavničkog ureda Poljske u Cultivate-Central and Eastern Europe programu, govorila je o istoimenom programu. Pozvala je prisutne zemlje da se uključe u rad programa koji, među ostalim, potiče suradnju kulturnih institucija i nastoji povezati europske organizacije s profesionalnim organizacijama i nacionalnim tijelima. Jedna od zadaća kojima se bave su i standardi za elektroničke arhive. Podaci o programu mogu se naći na Web stranici <http://www.cultivate-eu.org>. *Ewa Rosowska*, iz Glavnog ravnateljstva državnih arhiva Poljske, izvijestila je o radu na vodiču zajedničke arhivske baštine zemalja i nacija srednje i istočne Europe. Predstavljena je nacionalna baza podataka poljskih državnih arhiva, kao i publikacija "Reconstruction of the memory of Poland".

Leszek Pudlowski, glavni arhivist Arhiva Otvorenog društva, govorio je o arhivima međunarodnih organizacija koje čuva ovaj arhiv. Važno je istaknuti da Arhiv Otvorenog društva čuva *Records of the International Human Rights Law Institute relating to the conflict in the former Yugoslavia*, HU OSA 340, 1991-1994, 15 d/m, među kojima se nalazi i *Final report of the Commission of Experts established pursuant to the Security Council Resolution 780 (1992) S/1994/647* 27 May 1994. Podrobniji podaci mogu se naći na web stranici www.osa.ceu.hu.

Ljuba Dornik Šubelj iznijela je podatke o osobama osuđenim zbog aktivnosti vezanih uz Informbiro, a pohranjenim u Arhivu Republike Slovenije. *Tronda Pejović* iz Državnog arhiva Republike Makedonije govorila je o povijesti Arhiva Makedonije te izvijestila prisutne i o međunarodnom arhivističkom savjetovanju održanom u Dubrovniku 1999. godine, kao i o zajedničkoj izjavi ravnatelja arhiva zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije. *Rajko Kalezić*, iz Državnog arhiva Crne Gore, izvijestio je prisutne o svom arhivu te o gradivu vezanom iz informbiroovce. Tijekom održavanja skupa potpisan je sporazum o arhivističkoj suradnji između Poljske i Crne Gore.

Međunarodne organizacije sve više i više utječu na sve aspekte života međunarodne zajednice, pojedinih zemalja, profesionalnih grupa i građana. Povećana globalizacija dovodi do veće ovisnosti zemalja o međunarodnim strukturama. Međunarodne organizacije su specifičan predmet bavljenja međunarodnog prava, što direktno utječe na status njihovih dokumenata i arhiva. Pravni temelj svake međunarodne organizacije je njen statut odnosno, kad se radi o međudržavnim organizacijama, ugovor koji je potpisala svaka zemlja članica.

Trenutno postoji oko 12.000 međunarodnih organizacija, trgovačkog, gospodarskog, humanitarnog, komunikacijskog ili političkog značaja. Organizacije se dijele na međunarodne državne organizacije (*IGO – International Governmental Organization*) i međunarodne ne-vladine organizacije (*INGO – International Non-Governmental Organization*). Među međunarodnim ne-vladinim organizacijama specifično mjesto zauzimaju tzv. transnacionalne organizacije, poznate kao jedan od

najdinamičnijih elemenata modernog kapitalizma, kao što je npr. Svjetska banka (*World Bank*). Posebno mjesto među međunarodnim državnim organizacijama pripada UN-u, s čitavim nizom njegovih odvojenih, autonomnih specijaliziranih agencija. Neke su od tih agencija počele s djelovanjem daleko prije samog UN-a, tako je npr. Univerzalna poštanska unija (*Universal postal union*) utemeljena 1874. godine, a Svjetska meteorološka organizacija (*World Meteorological Organization*) 1873. godine. Jedna od UN-ovih organizacija je i Međunarodno arhivsko vijeće (*International Council on Archives*).

Posebnu grupu čine regionalne organizacije univerzalnog karaktera, među kojima su npr. Organizacija američkih država (*Organization of American States*) ili Liga arapskih država (*League of Arab States*).

Sljedeću grupu čine međunarodne političke i vojne organizacije, naročito važne i aktivne tijekom hladnog rata. Zemlje srednje i istočne Europe su prije 1990-ih pripadale Istočnom bloku i bile povezane institucijama bilateralne i multilateralne suradnje. Varšavski je pakt utemeljen na osnovi Sporazuma o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći, kojeg su 14. svibnja 1955. godine potpisale Albanija, Bugarska, Njemačka Demokratska Republika, Mađarska, Poljska, Rumunjska i SSSR. Organizacija je imala izrazito složenu strukturu, što ima znatnog utjecaja i na arhivsko gradivo. Pakt tvore dva sektora: politički i vojni. Aktivnosti Varšavskog pakta prestale su 31. ožujka 1991. godine na osnovi tzv. Budimpeštanskog protokola, potpisanog 25. veljače 1991. godine. Određeno je da će se s dokumentima Organizacije postupati sukladno sporazumima potpisanim između ministarstava obrana zemalja članica i Zajedničkog glavnog stana, da dokumenti neće biti predani trećim zemljama, niti će biti deklasificirani. Ova je činjenica rezultirala time, da je tajna čak i informacija o mjestu gdje se čuvaju arhivi Organizacije. Sadržaj sporazuma potpisanih između ministarstava obrana zemalja članica također nije poznat. Stvar je drugačija kad se radi o arhivima nastalim djelovanjem Vijeća uzajamne ekonomske pomoći, druge važne organizacije zemalja istočne Europe. Ti se dokumenti čuvaju u Ruskom gospodarskom arhivu. Iako utemeljeno 1949. godine, Vijeće nije bilo naročito aktivno do 1954. godine, kada postaje jedan od glavnih instrumenata gospodarskih odnosa između SSSR-a i dugih istočnoeuropskih zemalja. Vijeće je prestalo djelovati 26. srpnja 1991. godine, na temelju protokola kojim se određuje i daljnji postupak s arhivom Vijeća, koji je prebačen u SSSR. Dogovoreno je da će fizičke i pravne osobe zemalja članica imati pravo slobodnog pristupa arhivu. Vijeće je bilo glavni stup oko kojeg je stvorena mreža raznih industrijskih, financijskih, prometnih, komunikacijskih, znanstvenih i tehnoloških organizacija. Osim zemalja istočne Europe, ovim su organizacijama pripadale i druge socijalističke zemlje među kojima su Kina, Kuba, Laos, Sjeverna Koreja, Vijetnam i Jugoslavija. Kod tih je organi-

zacija provedeno načelo da se arhiv po prestanku rada određene organizacije, prebacuje u zemlju gdje je bilo sjedište te organizacije.

Raspad SSSR-a doveo je do smanjenja utjecaja Rusije na zemlje članice istočnog bloka, a i prestale su postojati mnoge međunarodne organizacije koje su za cilj imale konsolidaciju država "realnog socijalizma". No, te su zemlje i dalje aktivne članice brojnih međunarodnih organizacija koje nisu unutar sustava UN-a, kao što su npr. Vijeće Europe ili CEFTA (*Central Free Trade Agreement*).

Postoji i kompleksna struktura međunarodnih organizacija koje djeluju unutar sustava integriranja Europe. Povijesni arhiv europske zajednice osnovan je 1983. godine u Firenci. Arhiv nudi neka zanimljiva rješenja glede čuvanja arhiva međunarodnih organizacija, a detaljniji podaci mogu se naći na Web stranici arhiva <http://wwwarc.iue.it/>.

Važnu ulogu u međunarodnom životu igra i NATO (*North Atlantic Treaty Organization*), koji je 19. svibnja 1999. osnovao svoj arhiv. Arhiv je specijalizirana institucija koja se bavi pohranom, obradom i konzervacijom dokumenata NATO-a, a osigurava i dostupnost dokumenata 30 godina nakon njihova nastanka i nakon postupka deklasifikacije. Dokumenti koji se odnose na privatnost osobe ili sadrže povjerljive komercijalne informacije, dostupni su 30 godina od nastanka uz posebnu dozvolu.

7. međunarodna konferencija "*Colloquia Jerzy Skowronek dedicata*" bit će posvećena strategiji automatizacije arhiva zemalja srednje i istočne Europe.

Uzimajući u obzir važnost gradiva međunarodnih organizacija, kao i pravo svakog stanovnika određene zemlje na mogućnost objektivne spoznaje elemenata svoje povijesti, moje je osobno stajalište, da bi zemlje na području bivše Jugoslavije trebale pokrenuti međunarodni projekt s ciljem stvaranja vodiča gradiva međunarodnih organizacija koje se djelovale na području bivše Jugoslavije u proteklih 10 godina. Takav vodič smatram naročito važnim glede zaštite dokumenata o preseljenu stanovništvu, prognanicima i izbjeglicama, kako zbog važnosti tih dokumenata za povjesničare, sociologe i druge znanstvenike, tako i zbog zaštite prava pojedinaca na koje se ti dokumenti odnose. Vjerujem da bi UNESCO, Vijeće Europe, Otvoreno Društvo i slične međunarodne organizacije dale materijalnu i moralnu podršku takvom projektu.

Živana Hedbeli